

ВИКОРИСТАННЯ ЗАВІДОМО ПІДРОБЛЕНОГО ДОКУМЕНТУ ПІД ЧАС ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Ю.Б. Курилюк

начальник відділення дізнання

ОКПП «Київ» Держприкордонслужби України

«Ненависна природі всіляка підробка»
Еразм Роттердамський

Постановка проблеми. 10 листопада 2009 р. набув чинності Закон України «Про внесення зміни до ст. 101 Кримінально-процесуального кодексу України», яким внесено зміни до п. 7 цієї статті, вперше наділивши органи прикордонної служби правом провадити дізнання у справах про використання завідомо підроблених документів при перетинанні державного кордону.

Отримавши вказані повноваження органи охорони державного кордону стикнулись з низкою практичних труднощів, які виникли у дізнавачів під час кваліфікації окремих дій осіб, які перетинають державний кордон, а також під час проведення певних слідчих дій даної категорії справ, що обумовлено відсутністю комплексних теоретичних розробок у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості кримінальної відповідальності за підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут та використання підроблених документів досліджувались такими вченими-юристами, як: П.П. Андрушко, Л.В. Дорош, О.О. Дудоров, Л.І. Калешина, М.І. Мельник, І.М. Осика, М.М. Панов, Б.І. Пінхасов, В.С. Постніков, С.С. Тучков, Н.О. Тімошенко, М.І. Хавронюк та іншими.

Крім того, питання використання підроблених документів під час перетинання державного кордону досліджувалось деякими українськими вченими О.В. Андрушко, О.І. Онисько, Л.В. Серватюк, В.А. Сич та іншими, а також російськими науковцями А.В. Горяїновим, Т.Ю. Орешкіною, Ю.І. Скуратовим, В.М. Лебедевим та іншими.

Однак, на теперішній час не існує спеціальних наукових досліджень кримінально-правової характеристики використання завідомо підробленого документу під час перетинання державного кордону України, багато положень опублікованих наукових та учбових праць з даної проблематики мають локальний характер й засновані на нормах нині не чинних законодавчих норм (декриміналізованої ст. 331 Кримінального кодексу України (далі – КК України), не чинного Закону України «Про Прикордонні війська України» тощо) чи без урахування нещодавно наданих Держприкордонслужбі повноважень.

Метою даної статті є теоретичне визначення кримінально-правового поняття злочину, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК України, з позиції його вчинення під час перетинання державного кордону, а також намітити шляхи подальшого теоретичного та практичного удосконалення розслідування цього злочину органами прикордонної служби на стадії дізнання.

Основні результати дослідження. Захист державного кордону України є невід'ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки і полягає у скоординованій діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1].

Статтями 1 та 2 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» забезпечення недоторканності державного кордону та участь у боротьбі з організованою злочинністю на кордоні покладено на Державну прикордонну службу України (далі – Держприкордонслужба).

Зрозуміло, що незаконне перетинання державного кордону України здійснюється різними способами. Так, О.Ф. Бантишев виділяє такі:

- без встановлених документів;
- за підробленими документами;
- за документами інших осіб;
- за документами, які містять недостовірні відомості про особу;
- без будь-яких документів;
- з відповідними документами, але без дозволу Держприкордонслужби [2].

Найпоширенішим способом незаконного перетинання державного кордону в пунктах пропуску через державний кордон є перетинання кордону з використанням підроблених документів.

В юридичній науці поняття «використання підробленого документу» визначено як подання на підприємства, в установи, організації незалежно від їх форми власності для придбання прав чи звільнення від обов'язків, а також надання підробленого посвідчення або документу службовій чи приватній особі з тією ж метою [3, с. 717].

Використання завідомо підробленого документу може бути вчинене одним із двох способів: пред'явлення та подання документа. При пред'явленні документа суб'єкт, видаючи підробку за справжній документ, знайомить з його змістом інших осіб, при цьому підроблений документ залишається у володінні винного. Подання документа також передбачає, що певне коло осіб ознайомлюється зі змістом підробленого документу, але підробка не залишається у винного, а передається уповноваженим особам для посвідчення тих чи інших фактів з метою отримання прав або звільнення від обов'язків [4, с. 895].

У відповідності до ст. 6 Закону України «Про прикордонний контроль» [5] перетинання особами державного кордону здійснюється лише за умови проходження прикордонного контролю. Початком здійснення прикордонного контролю особи є момент подання особою паспортного, інших визначених законодавством документів для перевірки уповноваженій службовій особі Держприкордонслужби.

Паспортним документом згідно вказаного закону визнається виданий уповноваженими державними органами України чи інших держав або статутними організаціями ООН документ, що підтверджує громадянство, посвідчує особу пред'явника, дає право на в'їзд або виїзд з держави і визнаний Україною (п. 12 ст. 1).

Науковцями відмічається всебічна класифікація документів. В.Ю. Шепітько за юридичною природою поділяє документи на справжні та підроблені, а за джерелом – на офіційні (паспорт, посвідчення особи, довідка) та неофіційні (лист, записна книжка тощо). У підробленому документі зміст або реквізити не відпові-

дають дійсності. При цьому підробка буває двох типів – інтелектуальна або матеріальна. Інтелектуальна підробка полягає у складанні та видачі правильного за формою та виготовленням документа, але такий документ містить свідомо неправдиві відомості. Матеріальна підробка передбачає зміну змісту документа через внесення до нього неправдивих відомостей або шляхом повного виготовлення підробленого документа [6].

В юридичній літературі існують різноманітні підходи до визначення виду підроблення документа. Так, Л.В. Дорош вважає, що підроблення посвідчення або іншого документа – це: а) повне виготовлення фальшивого документа, схожого на справжній; б) внесення у справжній з точки зору форми документ неправдивих відомостей; в) зміна змісту або характеру документа шляхом механічних маніпуляцій; г) підроблення відбитків штампа, печатки як необхідного реквізиту документа [7, с. 1055].

С.І. Селецький під підробленням документа розуміє виготовлення фальшивого посвідчення або іншого документа; внесення в справжнє посвідчення (документ) неправдивих відомостей; внесення змін у текст посвідчення [8, с. 305]. Аналогічної точки зору дотримується й Т.Ю. Орешкіна [9, с. 369].

За своїм змістом внесення в справжній документ неправдивих відомостей, печаток (штампів) охоплює собою внесення змін до тексту такого документа, а тому точки зору цих науковців, по суті, є схожими та дають можливість зробити висновок про наявність двох форм підроблення документа:

- повна підробка, якою наслідуються основні елементи (реквізитів) дійсного (справжнього) документа;
- часткова підробка, яка полягає в фальсифікації у вигляді внесення певних змін в реквізити дійсного (справжнього) документа.

Щодо інших документів, визначених законодавством, для перетинання кордону, то слід дослідити ряд інших нормативно-правових актів, що визначають відповідний перелік документів необхідних для перетинання державного кордону. Так, наприклад, п. 4 постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 р. № 724) для виїзду з України громадянина України, який не досяг 16-річного віку, в супроводі одного з батьків, або інших осіб, уповноважених одним із батьків, здійснюється за обов'язкової наявності нотаріально посвідченої згоди другого з батьків із зазначенням у ній держави прямування та відповідного часового проміжку перебування у цій державі [10]. Також, іншою постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.1995 р. № 1074, іноземці та особи без громадянства можуть здійснити в'їзд до України та виїзд з України не тільки за паспортним документом, а й за наявності відповідної візи [11].

Заразом з аналізу вищевказаних нормативно-правових актів та багатьох інших випливає: законодавче визначення суб'єкту розглядуваного злочину, яким може бути особа, яка є або громадянином України або ж іноземцем чи особою без громадянства, яка досягла 16-річного віку. Ця особа повинна бути документована паспортним документом, а також мати при собі інші документи, визначені законодавством.

Під час визначення місця вчинення злочину, що розглядається, законом здійснення прикордонного контролю і пропуску через державний кордон осіб

визначено виключно в пунктах пропуску через державний кордон. Водночас передбачено деякі винятки, при настанні яких зазначені дії можуть здійснюватись поза пунктами пропуску або на території суміжних держав. Але ці обставини є виключними та передбачені ч. 3 ст. 5 та ст. 26 Закону України «Про прикордонний контроль».

Суттєвою обставиною кваліфікації складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК України, є його суб'єктивна сторона, яка характеризується лише прямим умислом та з обов'язковою метою використання підробленого документу – отримання певних прав чи звільнення від тих або інших обов'язків. Вказаний висновок впливає з прямого посилання у диспозиції статті на «завідомо» використання підробленого документу. У нашому випадку метою використання підробленим документом є прагнення винного на отримання від уповноваженої службової особи Держприкордонслужби дозволу на перетинання державного кордону України.

Висновки. Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що використання завідомо підробленого документу під час перетинання державного кордону є свідоме пред'явлення особою (громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства) уповноваженій службовій особі Держприкордонслужби в пункті пропуску через державний кордон повністю або частково підробленого паспортного чи іншого визначеного законодавством документу, визнаного Україною, що підтверджує громадянство, посвідчує особу пред'явника, а також дає право на в'їзд або виїзд з України, з метою отримання дозволу на перетинання державного кордону України.

Для повного опрацювання обраної теми слід здійснити подальше дослідження злочину, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК України, окреслити його криміналістичні та кримінологічні проблеми, вивчити співвідношення цього злочину зі злочинами, передбаченими ст. 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини) та ст. 332 (незаконне переправлення осіб через державний кордон України) КК України, а також адміністративним правопорушенням, передбаченим ст. 204-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України), окреслити повноваження начальника органу охорони державного кордону як керівника органу дізнання, дослідити доцільність надання органам дізнання прикордонної служби повноважень проведення досудового слідства, в тому числі й цього злочину, а також вивчення інших, пов'язаних з розглядуваним злочинном проблемних теоретичних та практичних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 // ВВР, – 1992. – № 2. – Ст. 5.
2. *Баттишев О.Ф.* Адміністративна відповідальність за незаконне перетинання або спробу незаконного перетинання державного кордону України: навч. посібник. – Закарпатський держ. ун-т. – Ужгород : Ужгородська міська друкарня, 2007. – 241 с.
3. *Андрушко П.П.* Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина. / За заг. ред. М.О.Потебенька, В.Г.Гончаренка. – К. : Форум, 2001. – 942 с.

4. Дудоров О.О. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року. / За заг. ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. – К. : Каннон, А.С.К., 2002. – 1104 с.
5. Про прикордонний контроль: Закон України від 05.11.2009 // ВВР, – 2010. – № 6. – Ст. 148.
6. Шепітько В.Ю. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
7. Дорош Л.В. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. / За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.
8. Селецький С.І. Кримінальне право України. Особлива частина. Навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 496 с.
9. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. – 5-е изд., перераб. и доп. / Отв. ред. А.И.Рарог. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 362 с.
10. Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 № 724 // Урядовий кур'єр від 03.09.2010 р., – № 162.
11. Про Правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзд з України і транзитного проїзду через її територію: постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.1995 № 1074 // ЗП України, – 1996. – № 4. – Ст. 148.

Курилюк Ю.Б. Використання завідомо підробленого документу під час перетинання державного кордону

У статті проаналізовано склад злочину, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК України, з позиції його вчинення під час перетинання державного кордону. Розглянуто поняття використання підробленого документу під час перетинання державного кордону України. Досліджено різні погляди науковців з даного питання та намічено подальші напрямки його дослідження.

Ключові слова: орган прикордонної служби, повноваження, використання підробленого документу, перетинання державного кордону.

Курылюк Ю.Б. Использование заведомо поддельного документа во время пересечения государственной границы

В статье проанализировано состав преступления, предусмотренный ч. 4 ст. 358 УК Украины, с позиции его совершения во время пересечения государственной границы. Рассматривается понятие использования поддельного документа во время пересечения государственной границы Украины. Исследовано разные взгляды ученых по данному вопросу и намечено последующие направления его исследования.

Ключевые слова: орган пограничной службы, полномочия, использование поддельного документа, пересечение государственной границы.

Kuryliuk Y.B. Usage of a knowingly forged document during crossing the state border

In the article the legal components of a crime, envisaged by the paragraph 4 of the article 358 of the Criminal Code of Ukraine, have been analyzed from the perspective of its commitment during crossing the state border. The concept of usage of a forged document during crossing the state border of Ukraine has been considered. Various opinions of scientists regarding this question have been examined and further directions of its research have been outlined.

Key words: border guard service authority, competence, usage of a knowingly forged document, crossing the state border.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2011.